

Editoriál

Existuje viacero dôvodov, prečo by sa nedávno zosnulý Karel Hrubý mal významnejšie zapísať aj do slovenskej kultúrnej pamäte. Ide predovšetkým o to, že Hrubý reprezentuje určitý typ myslenia a pohľadu na skutočnosť, ktorý môže povedať mnohé k riešeniu súčasných (nielen) českých a slovenských spoločenských a politických problémov. Viaceré motívy i tézy, ktoré sa počas svojho života Hrubý pokúšal premýšľať, rozvíjať, avšak predovšetkým žiť, by sme mohli nájsť u takých mysliteľov a teoretikov demokracie ako boli John Dewey, Hannah Arendtová, Claude Lefort, Jürgen Habermas či Axel Honneth. Našli by sme ich aj u Hrubého priateľa Erazima Koháka, s presvedčením, že ide predovšetkým o uznanie určitého „civilizačného faktu“, podľa ktorého drvivá väčšina občanov na „Západe“, ku ktorému dnes bezpochyby patrí aj slovenská spoločnosť, si nateraz len ťažko dokáže predstaviť život mimo demokratického politického zriadenia, to jest, mimo patričnej participácie na moci. A taktiež, mimo dodržiavania základných ľudských práv, ak chápeme občianske, politické a sociálne práva ako nedeliteľné. V tejto perspektíve nemôže žiadna skutočne civilizovaná spoločnosť existovať bez ich kompletnej implementácie.

Je preto prekvapivé, že na Slovensku doteraz nevidujeme žiadnu systematickejšiu recepciu života a diela Karla Hrubého. O to viac je potrebné oceniť vydanie výberu jeho textov pod názvom *Cesty komunistickou diktaturou. Kritické studie a eseje*, ktoré spoločne s autorom pripravil Tomáš Hermann z *Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR*, a ktoré umožňujú aj slovenskému čitateľovi oboznámiť sa komplexnejšie s jeho najdôležitejšími postojmi a perspektívami. Veľká vďaka patrí taktiež Richardovi Štachelovi, riaditeľovi Filozofického ústavu SAV, ktorý organizačne zastrelil interdisciplinárnu vedeckú konferenciu, finančne podporenú *Badatelským fondem Anny a Jaroslava Krejčích*. Uskutočnila sa 2. – 3. septembra 2020 v Bratislave na pôde Slovenskej akadémie vied a zúčastnilo sa jej viacero významných filozofov, historikov, politológov zo Slovenska, ale i z Českej republiky. Spomedzi ich príspevkov bolo vybraných päť filozofických textov pre predložené monotematické číslo *Philosophica Critica*.

V prvom príspevku najprv Aleš Prázný (*Katedra filosofie a religionistiky, Univerzita Pardubice*) predstavuje Karla Hrubého ako angažovaného intelektuála, ktorý bol po celý život spätý so sociálne-demokratickou politikou. Vo svojom texte *Karel Hrubý – spiritus agens politického a kulturního zápasu* Prázný zdôrazňuje, že Hrubý svoj ideový zápas viedol tak v oblasti teórie, ako aj praxe a v tomto zmysle naplňoval odkaz Tomáša G. Masaryka.

Hrubý ako politik odolal pokušeniu komunistického výkladu dejín a ako sociológ a filozof pravidelne vstupoval do ideových sporov, pričom bol obhajcom kritického a slobodného prístupu k dejinám a človeku, ako aj odporcom ich ideologizácie.

Následne Jan Svoboda (*Filosofický ústav AV ČR, Praha*) vo svojom príspevku *Masarykova kritika marxismu a její filosoficko-sociologické požadí* približuje Hrubého úvahy nad zmysluplnosťou, ale aj nad filozofickým a sociologickým dosahom Masarykovho sociálne orientovaného odkazu v priebehu 90. rokov minulého storočia. Svoboda sa vo svojej štúdii zameriava na Masarykovu originálne vypracovanú filozofiu humanizmu, na jej sociálny, ale i metafyzický charakter, pričom jej funkčnú podstatu Masaryk poníma ako teisticky založený synergizmus. V nadväznosti na Masaryka a taktiež na myslenie Josefa Ludvíka Fischera je naznačená Hrubého vlastná vízia continuity českých dejín, s ktorou sú v súčasnosti spojené aj niektoré existenčné globálne-humanitárne výzvy, ktorých neodkladné riešenie sa v 21. storočí nezaobíde bez aktívnej účasti a názorovej plurality jednotlivých národných štátov a vyžaduje preto kultivovaný a intenzívne vedený interkultúrny dialóg.

Martin Šimsa (*Katedra filozofie a humanitních studií, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem*) diskutuje problém *Socialismu mezi demokracií a diktaturou*. Podľa Šimsu socializmus existoval a existuje v niekoľkých verziách. Základnými dvoma verziami sú socializmus vo forme demokratickej a socializmus ako diktatúra. Demokratický socializmus načrtnol v *Otázce sociální* T. G. Masaryk a tento, Masarykov socializmus predstavoval rozhodujúci inspiračný zdroj pre koncept sociálnej demokracie, ako ho premýšľal a v exilovej politickej praxi presadzoval Karel Hrubý i ako ho premýšľal a žil predovšetkým v 70. rokoch v disente Ladislav Hejránek. Šimsa sa vo svojom príspevku zamýšľa i nad vzťahom Hrubého a Hejránka k Marxovi a Engelsovi, k reformným marxistom, zvlášť ku Kosíkovovi a ku stalinistickej diktatúre i jej normalizačnej kópii (fraške).

Ladislav Hohoš (*Katedra filozofie a dejín filozofie, Univerzita Komenského v Bratislave, emeritus*) vo svojom texte *Mýtus o demokracii a revolúcii* upozorňuje na to, že v modernej dobe je ideál demokracie založený na spoločenskej zmluve. Tá však súčasnosti zlyháva. Autor sa pokúsil načrtnúť otázku univerzalizmu demokracie v kontexte civilizačnej transformácie, pričom poukazuje na fakt, že prepojenie medzi „demokraciou“ a „kapitalizmom“ je stále predmetom ideologického konfliktu. Namiesto historickej analýzy chce autor skúmať kontroverznú súvislosť medzi „demokraciou“ a „socializmom“, najmä retrospektívne vo vzťahu k pokusu o implementáciu „demokratického socializmu“.

V záverečnom príspevku *Spoločenská „hmla“ ako večný ľudský údel?* sa pokúšam využiť a hlavne doplniť Hrubého komentár Kunderovej eseje *Cesty v hmle* vo vzťahu k možnému vyrovnaniu sa s minulým režimom. Dve krajné perspektívy, jedna absolútne odsudzujúca minulý režim a druhá, ktorá ho nostalgicky adoruje, sa ukazujú ako neudržateľné a produkujú mnohé a často zbytočné spoločenské napätia. Navyše sú aj historicky a odborne neudržateľné. V rámci príspevku si následne kladiem i všeobecnejšiu filozofickú otázku, či je možné „nahliadnuť“ univerzálnu pravdu ohľadom „dobre usporiadanej spoločnosti“ a vyhnúť sa neadekvátnemu zvecneniu dominujúcich dobových ideových postojov.

Na záver by som chcel poďakovať redakcii časopisu *Philosophica Critica* za ochotu poskytnúť priestor uvedeným príspevkom a tak kriticky diskutovať viaceré aktuálne filozofické, spoločenské, ale i politické témy.

Lubomír Dunaj (Institut für Philosophie, Universität Wien)